

**LZA prezidenta Ojāra Spārīša uzruna LZA svinīgajā pasākumā
“2014. gada sasniegumi Latvijas zinātnē”
2015. gada 19. janvārī**

Augsti godātie akadēmiķi, izglītības un zinātnes ministres padomniek Vjačeslav Kaščejeva kungs, LZA goda un korespondētājlocekļi, zinātnisko institūtu vadītāji un pētnieku kolektīvi, viesi, dāmas un kungi!

Šajās dienās Rīgā un Latvijā atceras 1991. gada janvāra barikāžu laiku, kurā mūsu zemes iedzīvotāji aizstāvēja savas pamatvērtības: nacionālās pašnoteikšanās un demokrātiskās tiesības, domu, jūtu, ticības, sirdsapziņas un visa veida brīvības, kuras motivē dzīvei un darbam savas valsts, ģimenes un sava aicinājuma labad. Tādēļ arī manā retorikā šodien ieskanas militāras terminoloģijas nianses. Toreiz Latvija aizstāvēja savas politiskās brīvības bastionu un to sekmīgi arī izdarīja. Vai toreizējie Latvijas izglītības un zinātnes dzīves administratori tajos nu jau tālajos gados tikpat pašai izlēdīgi aizstāvēja arī Latvijas zinātnes bastionu un Latvijas Zinātņu akadēmiju kā daudzu tūkstošu augsti izglītotu speciālistu celtu barikādi – vērtēs un spriedīs laiks, cilvēki un nākamās paaudzes. Šodien mēs vērtējam to, kas ir atlicis no šīs barikādes, analizējam, cik meistarīgi un no kādiem materiāliem tā ir uzbūvēta no jauna, cik lielā mērā tā ir spējīga pretoties laika un varas spiedienam, informācijas lavīnai un zinātnes globalizācijas izaicinājumiem.

Par visu vairāk mūs šodien var interesēt Latvijas zinātnieku aizsardzības potenciāls un, iespējams, pat spēja savu intelektu izmantot principiālam pretuzbrukumam. Zemē ar nelielu industriālo potenciālu netiek īpaši daudz vietas atstāts zinātnei. Mēs lepojamies ar viszaļāko zemi, ar vislielāko kori un visvairāk tautasdziesmu četrriņķiem, kuru nu jau ir kļuvis vairāk par vienu dziesmu uz katru Latvijā dzīvojošo, lai gan jaunas dainas netiek rakstītas. Bet kā man gribētos lepoties ar dziļiem fundamentāliem pētījumiem un atklājumiem, kā mēs visi vēlamies ātrāk redzēt mūsu zinātnieku teorētiskos un praktiski pielietojamos atklājumus pārvēršamies komercializētā vērtībā, kas silda mūsu pašu pētnieku “ego”, un tādā pašā mērā gūst ievērību arī ražotāju vai patērētāju acīs, vienlaikus sildot arī zinātnisko institūtu budžetu un Latvijas valsts ekonomiku! Aizvadītajos mēnešos asiņainās batālijās ar valsts pārvaldes aparāta darbiniekiem zinātnieki ir pūlējušies pierādīt, ka viņu intelektuālais produkts ir spējīgs nest gan morālu, gan izglītojošu gandarījumu, gan reālu fiskālu peļņu un tādējādi mēģinājuši pasacīt, ka mēs visi – zinātnieki un administratori – atrodamies vienā ierakumā, vienā frontes pusē, aizsargājam vienu un to pašu barikādi. Bet mums nez kāpēc netic, un zinātnieku vārdā gluži pretēji loģikai rīkojas tie, kuri paši nav nedz zinātnieki, nedz nozaru

speciālisti, un kuri paši nav komersanti ar pieredzi zinātniska produkta vai tehnoloģisku inovāciju pārnesē uz ražošanu.

Šodien Latvijas Zinātņu akadēmija publiski paziņo par savas valsts zinātnieku 2014. gada izcilākajiem atklājumiem, cildina un apbalvo to autorus, kā arī autoru kolektīvus, lai tādā veidā pievērstu gan politiķu, gan ražotāju, gan administratoru uzmanību tiem intelektuālajiem produktiem, kas ir radīti mūsu medicīnas, ķīmijas, bioloģijas, farmakoloģijas, lauksaimniecības un mežzinātņu, humanitāro un sociālo, kā arī fizikas, matemātikas un inženiertehnisko nozaru zinātnieku laboratorijās. Mēs vēlamies saprast absurdo un nesaimniecisko situāciju mūsu valstī. Kā vārdā valsts organizē iepirkumu, pasūta pētījumus, iegūst patenta vai zinātniska atklājuma veidā intelektuālu produktu, bet neievieš to ražošanā un nepalīdz to komercializēt, ja visu nozaru zinātnieki gluži tāpat kā laukkopji, sējot sēklu gluži dabiski gaida ražu. Mūsu situācijā – vai tā būtu jaunu nanomateriālu īpašību atklāšana vai globāli svarīgu onkoloģisko slimību ārstniecības metožu pilnveide – ne jau zinātnieku attieksmes dēļ viss paliek sēklas graudos, kuri nemaz nenonāk uz lauka, lai tiktu iesēti, uzdīgtu, un, rūpīgi kopti, nestu peļņu valstij. Mūsaprāt, tas ir nepietiekami, ka valsts lepojas tikai ar baļķu un dēļu pārdošanu lielos daudzumos kā ar lielāko eksporta segmentu. Jau pirms 350 gadiem hercogam Jēkabam bija skaidrs, ka savi kokmateriāli ar talantīgu meistarību darbu ir jāpārvērš kuģos, lai tos vēl izdevīgāk pārdotu. Tieši tāpat saimnieciski domājošai valstij būtu jātirgojas ar zinātniski radītu produkciju, lai gūtu maksimāli iespējamo labumu.

Šodien Latvijas zinātnieki atkal uzrunā savas valsts vadītājus sakot, ka šeit, zinātnē ir izaudzēti tie sēklas graudi, kurus mēs piedāvājam, lai visi kopīgi gūtu gan ražu, gan pelnītos augļus. Tā ir izcila dāvana Latvijai šajā gadā, kuru Latvija kopā ar UNESCO vēlas daudzīnāt kā Gaismas gadu un mēs tam pilnā mērā piekrītam, pievienojot arī savu redzējumu, sacīdami, ka zināšanās un zinātnē balstīta izglītība, ražošana un ekonomika ir enerģijas avoti un priekšnoteikums pieaugošam Latvijas izstarotajam gaismas daudzumam. Akadēmiskās zinātnes 200-gade, kuru mēs vēlamies šajā gadā atzīmēt un svinēt, atceroties 1815. gadā dibināto Kurzemes Literatūras un mākslas biedrību kā Latvijas Zinātņu akadēmijas priekšteci, arī ir šīs intelekta un talanta gaismas avots. Tā mirdzumu atceroties, mēs domāsim par šodien un rītdien zinātnē veicamajiem darbiem!